

формування трудових ресурсів і примноження людського потенціалу країни. Одержані після завершення циклу навчання професійні знання та навички не достатні для забезпечення повноцінної професійної діяльності й особистісної самореалізації. Статусна роль такої освіти девальвується прямо пропорційно її масовості, що, своєю чергою, пов'язане з наростанням соціального невдоволення і претензій до системи вищої освіти.

Література

1. Діяльність підприємств сфери послуг: Стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2007. – 175 с.
2. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: Держкомстат України, 2005. – 591 с.

УДК 811.111:81'276

Асист. Л.Т. Миклаш – НЛТУ України, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ІСТОРИЧНЕ ТЛО

Розглядаються основні віхи історичного розвитку, що зумовили появу американського варіанта англійської мови.

Ключові слова: історичний розвиток, національна мова, мовна система, формування нації, діалект, мова-метрополії.

Assist. L.T. Myklash – NUFWT of Ukraine, L'viv

Peculiarities of the American Variant of the English Language: Historical Background

The article considers the main points in the historical development that caused the specific features of the American variant of the English language.

Keywords: historical development, national language, language system, nation formation, dialect, metropolitan language

Тривалий час більшість англомовних друкованих видань була зорієнтована на британський варіант англійської мови. Рекомендована вимова, словниковий запас чи інші складники у вивченні мови залишаються британомовними. Вплив англійської, якою розмовляють у США, зумовлений посиленням значення цієї держави на міжнародній арені після Другої Світової війни. З огляду на пожвавлення туристичних подорожей, фахових стажувань, обмінів інформацією, пресою, літературою чи продукцією кінематографу, телебачення, реклами і т. ін., дедалі частіше натрапляємо на невідповідності, які дещо різняться від загального британського слововжитку.

Всебічний розгляд питань мовної диференціації в контексті лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників є предметом для глибоких мовознавчих досліджень і узагальнення різних думок і позицій. Дослідженню питання варіантології англійської мови і, американського варіанта зокрема, присвячено чимало праць як закордонних науковців (R. Berndt, A. Markwardt, R. Quirk, D. Crystal, R. McDavid, K. Janicki), так і вітчизняних вчених (Ю. Зацний, Р. Кріцберг, О. Швейцер, Ю. Жлуктенко). Однак не вдалося відшукати у вітчизняних публікаціях чіткого, стислого і менш-більш логічного викладу істо-

ричної канви появи варіанта англійської мови на американському континенті. З огляду на це, вмотивованою є актуальність цього дослідження. Автор робить спробу коротко подати історично-мовознавчий аспект виникнення американського варіанта англійської мови, а саме окреслити ті чинники, які спричинили появу основних відмінностей між британським і американським варіантами¹. Така описова розвідка є водночас цікавою і пізнавальною для загального ознайомлення з цим мовним явищем у час зростання популярності американського варіанта англійської мови.

Базовими джерелами для написання цієї праці були дисертаційні дослідження Ю. Зацного і Р. Кріцберга, а також статті Енциклопедії Британіка, К. Яніцкі, М. Блумфільда, О. Швейцера і Ю. Жлуктенка. Поряд з основними джерелами, використовувались академічні підручники з мовознавства. Хочемо додати, що метою праці було не детальне дослідження особливостей варіантності англійської на усіх мовних рівнях, а лише стисла характеристика появи цього мовного феномена.

Американський варіант не має статусу окремої мови і його розглядають як особливий, окремий варіант англійської, якою спілкуються у Сполучених Штатах. Американський варіант не є зовсім унікальним явищем, існують також інші варіанти англійської мови, відмінні від британського. Це англійська, якою говорять у Канаді, Ірландії, Шотландії, Австралії, Новій Зеландії, Індії і т. ін. Необхідно також зауважити, що різні варіанти англійської мають власні особливі риси. Відомо, що процеси варіантності мови дуже поширені. Для прикладу, іспанська мова, якою розмовляють в Іспанії, доволі відрізняється від тієї, якою спілкуються у Південній Америці. Французька, якою розмовляють у Франції, виявляє численні відмінності від канадського варіанта. Німецька, якою розмовляють в Німеччині, Австрії чи Швейцарії, теж виявляє багато розходжень.

Для того, аби зрозуміти особливості американського варіанта, пригадаймо основні віхи історичної канви:

- перші групи емігрантів, що прибули в Америку в XVII ст., – пуритани, які намагались уникнути переслідування через релігійну нетолерантність та релігійні війни, розмовляли мовою Шекспіра і його сучасників;
- новоприбулі потрапляли у таке середовище, якого вони не могли бачити в Європі. Їм доводилось давати назви багатьом рослинам, тваринам і природним явищам. Колоністи вживали мовні ресурси індіанської мови чи мов емігрантів, що згодом прибували з інших країн, зокрема з Франції, Іспанії, Голландії, Німеччини. Вони також були змушені повністю чи частково вводити у мовний вжиток іншомовні слова чи оперувати безпосередніми оригінальними запозиченнями;
- заселення американського континенту збіглося в часі з поширенням загальноосвітньої концепції, а винахід книгодрукування надав змогу в Америці читати книжки, які друкувалися здебільшого в Англії. Читаючи англійські книги, зокрема Біблію, колоністи, звичайно, відчували сильний зв'язок зі

¹ Розглядаючи особливості зазначимо, що беремо до уваги стандартну мову, а саме нормативну англійську (British English - BE) і нормативну американську (American English - AE). Традиційно вважається, що BE є мовою преси, нею говорять диктори і коментатори радіо BBC і освічена верства мешканців Лондона і його околиць. Щодо AE, то це мова і мовлення більшості освічених мовців всієї території Сполучених Штатів.

своєю метрополією. Американці на загал здобували освіту у престижних англійських університетах, де офіційною мовою була англійська.

Зосередимо увагу на ознаках мови, які легко можна зауважити у повсякденному спілкуванні, а саме – на особливостях американського варіанта англійської мови на трьох основних рівнях: фонетичному, лексичному і граматичному. Вимова є ознакою, яку люди одразу ж помічають, коли зустрічають носія іншого мовлення. АЕ і ВЕ мають спільну вокалічну систему, але американська фонетична система несе відбитки рис старої англійської фонетики. Звучне рокитливе "r" є однією з ознак вимови, характерної для XVII ст.

Американська орфографія відбила принцип Ноя Вебстера (1758-1843), за яким граматики формується на основі мови, а не мова на основі граматики. За Вебстером, мову необхідно розвивати на основі мовлення, а правопис має виходити з живої мови, а не базуватися на штучно сформованих правилах граматики. Після того, як американські колонії стали незалежними, багато реформаторів мови пропонували низку змін до правопису. Серед них Бенджамін Франклін (1706-1790), який у 1768 р. розробив схему нового алфавіту і правопис, який мав би спростити орфографію як тільки можливо. Він запропонував такі зміни: *waz* (відповідно замість *was*), *riten* (*written*), *wil* (*will*), *helth* (*health*)¹.

Лексично-семантичний словник АЕ назагал збігається з ВЕ: кількість подібних слів набагато перевищує численність розбіжностей. Мова постійно змінюється. Найбільш чутливою ділянкою є лексичний фонд. Наслідки мовних контактів найпомітніші на лексико-семантичному рівні. Крім того, певні лексичні одиниці можуть зникати або поступово замінюватись іншими. Витворюються нові поняття і, відповідно, карбуються нові слова, щоб їх найменувати. Існування невідповідностей свідчить про те, що:

- в американському варіанті вживаються слова давньої англійської мови. АЕ *fall* служить очевидним прикладом, на відміну від ВЕ *autumn*. Порівняймо: староукраїнське *падолист* до сучасного *листопад*;
- слова, частково введені у мовний вжиток, стали природним наслідком відображення іншого оточення соціальних і політичних умов, специфіки господарства і напрямків провадження бізнесу. Наприклад, особливості державного устрою, творення різноманітних інституцій молодого демократичної держави, як наслідок, знайшли відображення у словнику адміністративно-управлінського характеру (*president, administration, executive, Congress, the House of Representatives, Senate State Secretary*), чого, напевно, не могло бути в аристократичній англійській монархії;
- неабияк вплинули запозичення з інших мов, а саме з індіанської, французької, іспанської, голландської, німецької².

Індіанські запозичення становили ботанічну термінологію, назви тварин, риб, культурологічні поняття: *pecan, moccasin, sequoia, raccoon, toboggan, chicory, moose*.

До лексики введено слова французької мови, такі як: *pumpkin, praline, prairie, chute, bureau, depot, cent, dime*.

¹ New Encyclopaedia Britannica. – Vol. 4. P. 941; Vol. 12. P. 550-551.

² Детальніше: Janicki K. Elements of British and American English. – С. 20-22.

Про вплив іспанської мови на мовний фонд свідчать лексеми: *marijuana, cockroach, mustang, sombrero, cafeteria, bonanza, canyon, rumba, tornado*.

Голландські запозичення теж посідають належне місце у словнику АЕ: *spook, Santa Clause, dope, Yankee, boodle, coleslaw*.

До цього переліку можна додати німецькі запозичення: *delicatessen, frankfurter, hamburger, noodle, prezel, pumpernickel, kraut, wiener, seminar*¹.

Згадані вище запозичення не вплинули на фонологічні і граматично-синтаксичні особливості мови. Поглинання таких маленьких словесних потічків інших мов сприяло формуванню лексичного фонду американської англійської, яке Альберт Марквардт назвав феноменом "плавильного казана"². В американському варіанті англійської мови знайшли своє відображення певний тип соціальної поведінки, а також особливості, що характеризують специфіку життя країни. Всі процеси мовного розвитку проходять у тісному зв'язку з соціально-історичними умовами.³

Варто зауважити, що існує значна кількість слів, які в АЕ вживаються для окреслення відмінних понять або зовсім не вживаються в ВЕ. Найбільш відчутними виявляються відмінності різних мовних форм для однакового понятійного змісту (АЕ *mail* ВЕ *post*; АЕ *line* ВЕ *queue*)⁴. Також існують деякі лексичні одиниці, які вийшли зі слововжитку або зазнали певного звуження чи розширення семантики. Наприклад, *public school* в Британії – привілейовані і високооплачувані школи, які зберігають середньовічні традиції навчання. *Public school* в Америці – звичайні державні школи, доступні кожному. Як розширення значення слугуватиме приклад слова *pavement*, яке американці відносять до *sidewalk* – пішохідна бокова доріжка, тротуар, узбіччя. Для американців *pavement* – бруківка, поверхня вимощеної дороги. *Homely* в ВЕ означає простий, гарний, приємний, таке місце, що робить перебування невимушеним. В АЕ *homely* – незугарний, непоказний⁵.

До XIX-XX ст. чисельність лексичних розбіжностей зростала дуже швидко, а з 1925 р. спостерігається помітне проникнення американізмів у ВЕ. Цьому значно сприяють індустрія кіно, обмін пресою, радіо, телебачення, реклама. Засвоївши значну кількість слів у повсякденний вжиток, британці не завжди свідомі щодо їх американського походження. З іншого боку, вплив британізмів на АЕ незначний. На цей час лексикон англійської мови розвивається завдяки обом націям. Існують сталі американізми в ВЕ, і сталі англіцизми в АЕ. Лише мовознавці можуть твердити про належність тієї чи іншої лексичної одиниці до певного варіанта⁶.

¹ Тут слід сказати, що інший тип запозичень. Німецьке *hamburger* [hamburge] асимілювалось у американське [hæmbɜrgɛ] і з часом запозичилось ВЕ. Проте, саме з американського варіанту, а не безпосередньо з німецької.

² Janicki K. *Elements of British and American English*. – С. 20.

³ Жлуктенко Ю. О. Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова в США і Канаді. – К.: В-во Київського університету. 1964. – С. 9.

⁴ Крицберг Р. Я., Дивергенция и конвергенция региональных вариантов современного английского языка. – Киевский государственный лингвистический университет, 2000. – С. 57.

⁵ Janicki K., *Elements of British and American English*. – Р. 70.

⁶ Див. там само, с. 56-57, 72, 106.

Усі фундаментальні мовні процеси, яких зазнала англійська в Америці, були головним чином завершені до 80 рр. XIX ст. Припускають що, якби колонізація американського континенту відбулася кілька сторіч раніше, АЕ відрізнялася б від ВЕ, як французька від італійської, позаяк романські мови є наслідком взаємодії латинської з субстратами інших мов¹. Усталення американського варіанта в Америці зумовили соціальний, політичний і економічний розвиток нового суспільства. Специфічні американські природні умови і політичні обставини спричинили виникнення певних урядових і економічних структур та реалій, які знайшли своє відображення у мові нової нації. Незважаючи на те, що ментальність і культурне підґрунтя носіїв мови також відображаються в ідіомах і фразеологізмах – "крихітних спалахах життєдайності мови", більшість помітних розходжень між двома варіантами можна спостерігати лише у вимові, правописі, і лексиці².

Англійська мова є національною мовою англійців, що виникла і розвинулася на основі одного з територіальних діалектів племен, що жили в околицях Лондона в Британії. Вона мала власну мовну систему (власні фонетичні, лексичні і граматичні одиниці), які з часом розвинулася в літературну мову в період формування нації в XIV ст.

Американський варіант англійської мови-метрополії розглядають як особливий соціальний діалект (дуже умовно!)³, який в силу політичних, економічних і культурних обставин трансформувалася в новий варіант англійської мови на американському континенті, не порушуючи її мовної системи. Мова як інші важливі сфери людської поведінки повільно, проте неперервно, еволюціонує від старих до нових форм. Коли різні групи людей, носіїв однієї мови, розділяють географічні, політичні чи соціальні бар'єри, кожна група поступово розвиває свій власний варіант мови, який називаємо діалектом. Мовознавці називають такі феномени окремими філіальними варіантами мови-метрополії без самобутньої національної основи з огляду на численні власні риси і особливості⁴. Два варіанти становлять діалекти однієї мови, до поки відмінності поміж ними унеможливають взаємне розуміння (хоча можуть створювати труднощі), і доки носії кожного з варіантів вважають, що вони не розмовляють різними мовами⁵.

Відтак, будучи перенесеною на новий континент, колишня англійська мова як живий організм зазнала різноманітних впливів, які можна відстежити на фонетичному, лексичному, граматичному (орфографічному і морфологічно-

¹ Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. – Харків: Основа, 1993. – С. 209-214.

² Janicki K., Elements of British and American English. – С. 105

³ Діалектом вважають різновид мови з характерними рисами, що властиві певному соціальному або географічному прошарку, верстві чи категоріям людей. Розрізняють діалекти: територіальні (засіб спілкування роду, племені, що в епоху творення народності переростає в літературну загальнонаціональну мову - прамова) і соціальні (мова окремих категорій людей певної професії чи роду занять. Наприклад, мова рибаків, шахтарів, злодіїв). Див. Семчинський С. В., Загальне мовознавство. – Київ: Вища школа, 1988.

⁴ Крицберг Р.Я. Дивергенция и конвергенция региональных вариантов современного английского языка. – Киевский государственный лингвистический университет, 2000. – С. 8.

⁵ Morton W. Bloomfield, A brief History of the English Language// The American Heritage Dictionary of the English Language, Willam Morrison, Editor. – American Heritage Publishing Co, Inc and Houghton Mifflin Company, New York, 1971, 9th printing. – XIV-XVIII.

му) рівнях, однак ці відмінності не мають системного характеру. Американський варіант зберіг стару англійську мовну систему, оскільки перші поселенці були людьми англійського походження. Можемо побачити аналогію – молода генерація американців українського походження, не маючи контактів з матірним субстратом мови, говорила мовою своїх прародичів, тобто такою, якою розмовляли в Україні в час еміграційних хвиль кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Питання мови є не лише лінгвістичним, але політичним, соціальним і культурним. Дискурс американського варіанта англійської мови постав у часі боротьби колоній Нового Світу за незалежність. Серед американських лексикографів і мовознавців, які зробили посильний внесок у формування американського варіанта, були політики (Б. Франклін, Н. Вебстер). Будучи перенесеною на американський континент, англійська мова набула специфічно нових рис. Тут важили внутрішні і зовнішні чинники еволюції. Перші, власного розвитку і стабілізації, відобразились у граматиці. Другі, зовнішні, полягали у впливі інших мов через стосунки політичного, соціального і економічного характеру.

Отже, відмінності між АЕ і ВЕ незначні. Обидва варіанти належать до цілісного мовного тіла і насправді нівелюються переважною більшістю подібностей, які все-таки помітно домінують. Відомі сучасні лінгвісти твердять, що "два варіанти англійської ніколи так не різнилися, як люди собі уявляли, і домінують тенденцією упродовж кількох десятиліть є збіг і значна подібність"¹. Більшість британців і американців можуть легко порозумітися, хоча можуть виникнути якісь проблеми з огляду на вимову чи семантику слів. Писемна мова дуже подібна в обидвох варіантах. Проте, ці два варіанти істотно змінилися упродовж останніх трьох століть, і природно, що вони не розвиваються ідентично. Найбільш стійкі відмінності між двома варіантами виявляються не в диференційованій денотації, а в різній словесній реакції на ті самі екстралінгвістичні фактори².

Яких відмінностей і подібностей можна очікувати в майбутньому, залежатиме тільки від мовлення і письма в обох варіантах, оскільки немає чіткої однозначності щодо цього питання. За припущеннями, кількість відмінностей між обома варіантами не збільшуватиметься³.

Знання іноземної мови і надалі залишається показником соціального престижу. Поширенню британського варіанта сприяв статус Англії як великої колоніальної держави й авторитет англійської традиції, тому сьогодні, поза сумнівом, говоримо про англійську як одну з основних міжнародних мов. Проте, з огляду на тенденції до спрощення, зближення письмово-літературної форми з усним мовленням і впливової ролі США у світовій економіці, політиці і повсякденному житті, американський варіант як засіб міжнародного спілкування і друга мова також має чимало симпатиків.

¹ Janicki K., Elements of British and American English. – P.107.

² Зацний Ю.А. Особенности влияния американского варианта английского языка на британский вариант на лексико-семантическом уровне. – С. 60-61.

³ Janicki K., Elements of British and American English. – P. 106.

Література

1. **Бабенко А.П., Христенко Е.В.** Американський варіант англійського мови. – Харків: Рубикон, 1991. – 256 с.
2. **Жлуктенко Ю.О.** Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова в США і Канаді. – К.: Вид-во Київського ун-ту. 1964. – 164 с.
3. **Зацний Ю.А.** Особенности влияния американского варианта английского языка на британский вариант на лексико-семантическом уровне: Дисс. ... канд. филол. наук. – К., 1975.
4. **Крицберг Р.Я.** Дивергенция и конвергенция региональных вариантов современного английского языка. – К.: Киевский государственный лингвистический университет, 2000. – 282 с.
5. **Мостовий М.І.,** Лексикологія англійської мови. – Харків: Основа, 1993. – 255 с.
6. **Семчинський С.В.,** Загальне мовознавство: Підручник для філологічних факультетів університетів. – К.: Вища шк., 1988. – 327 с.
7. **Швейцер А.Д.,** Американський варіант літературного англійського мови: пути формирования и современный статус// Вопросы языкознания. – 1995, № 6. – С. 3-16.
8. **Janicki Karol,** Elements of British and American English. – 3 Wyd. – Warszawa: Panstwowe Wydawniwo Naukowe, 1977. – 138 s.
9. **Morton W. Bloomfield,** A brief History of the English Language// The American Heritage Dictionary of the English Language, Willam Morrison, Editor. – American Heritage Publishing Co, Inc and Houghton Mifflin Company, New York, 1971, 9th printing. – P. XIV-XVIII.
10. **New Encyclopaedia Britannica, the.** – 15 th Edition. – Chicago, 1993. – Vol. 4. – P. 941; Vol. 12. – P. 550-551.
11. **Raven I. McDavid,** Usage, Dialects, and Functional Varieties// Random House Dictionary of the English Language, the. College Edition, Laurence Urdang Editor in Chief. – Random House/New York, 1968. – P. XIX-XXI.

